

POLITICS AND MEDIA IN TÜRKİYE:

2007 PRESIDENTIAL ELECTION PROCESS: THE ATTITUDE OF HÜRRİYET NEWSPAPER

AYŞE AYTEN BAKACAK

DDr. Öğr. Üyesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Hukuk Bilimleri

Mail: ayseyaytenbakacak@aybu.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6142-6687>

ABSTRACT

The media, in both its written and visual forms, has always been one of the most effective ideological tools of the state in the Althusserian sense, as one of the main actors ensuring the continuity and reproduction of existing hegemonic structures. Especially in the pre-social media era, media organs have an almost absolute tutelage over the flow of information. They have the ability to control and manipulate the flow of information, which is supposed to be neutral in essence, within the framework of certain ideological concerns and/or hegemonic power struggles. From the early years of the Republic, the Kemalist hegemony created a media sector loyal to itself through laws similar to Takrir-i Sükûn. Dissenters are marginalized, stigmatized and sometimes even demonized, imprisoned in certain social molds and pushed to the margins of society. In Türkiye, one of the most popular social stigmas that has remained on the agenda for decades is that of reaction. Considering the mainstream discourse shaped around the myth of progress all over the world since the 19th century, the multidimensional functionality of the reactionary stigma becomes more apparent. In the case of Türkiye, the reaction has been coded as the opposite of secularism. Considering that the military has voluntarily assumed the role of the sole guarantor and guardian of secularism for decades, it would not be wrong to say that the intensification of the reactionary discourse from time to time is a harbinger of the risk of a possible military intervention. As a matter of fact, starting from the 1960 coup, the discourse of the threat of reaction has been used as a means of legitimization before every coup that has taken place, and this discourse reached its peak in the post-modern coup of February 28. After February 28, the most prominent process in which this threat discourse was pumped into society was the presidential election process in 2007. The difference between the April 27th electronic memorandum and the previous military uprisings, including February 28th, is that this process did not yield the expected results. Despite the exaggerated emphasis on irtica (reactionism), especially by the central media of the time, it was not possible to prevent a person whose wife wore a headscarf from assuming the presidency. This "failure(!)", for the first time in the history of Türkiye, is a breaking point in terms of the media and established hegemonic discourses starting to change. In this respect, it is a topic worthy of careful attention in the study of Turkish political history.

Makaleye Ait Bilgiler

Makale Türü: Araştırma

Geliş Tarihi: 11.07.2023

Kabul Tarihi: 07.08.2023

Yayın Tarihi: 15.10.2023

Yayın Sezonu: Temmuz-Aralık

Makaleye Atıf Bilgisi

BAKACAK Ayşe Ayten, (2023). "Türkiye'de Siyaset ve Medya: 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçim Sürecinde Hürriyet Gazetesinin Tutumu". *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*. Yıl: 19 Sayı: 65. (164-191)

muhafazakardusunce • yıl: 19 - sayı: 65 • Temmuz-Aralık 2023

TÜRKİYE’DE SİYASET VE MEDYA: 2007 CUMHURBAŞKANLIĞI SEÇİM SÜRECİNDE HÜRRİYET GAZETESİNİN TUTUMU

AYŞE AYTEN BAKACAK

öz

Gerek yazılı gerek görsel formlarıyla medya, mevcut hegemonik yapıların sürekliliğini ve yeniden üretimini sağlayan baş aktörlerden biri olarak, Althusserci manada devletin en etkili ideolojik araçlarından biri olagelmıştır. Özellikle sosyal medya öncesi dönemde medya organları bilgi akışı üzerinde mutlak denebilecek büyüklükte bir vesayete sahiptir. Özünde nötr olması gerektiği varsayılan bilgi akışını belli ideolojik endişeler ve/ya hegemonik güç savaşları çerçevesinde denetleyebilme ve gerektiğinde manipüle edebilme imkanına sahiptirler. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarından itibaren Kemalist hegemonya Takrir-i Sükûn benzeri kanunlar vasıtasıyla kendisine sadık bir medya sektörü yaratır. Muhalifler ötekileştirilerek, damgalanarak, hatta zaman zaman şeytanlaştırılarak belli sosyal kalıplara hapsedilip toplumun kıyasına itilir. Türkiye’de on yıllar boyunca gündemde kalan en popüler sosyal damgalardan biri *irtica*dır. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren tüm dünyada ilerleme miti etrafında şekillenen ana akım söylem göz önünde bulundurulduğunda *irtica* (*gericilik*) damgasının çok boyutlu işlevselliği daha belirgin hale gelir. Türkiye özelinde *irtica*, laikliğin zıttı olarak kodlanmıştır. Yine Türkiye özelinde on yıllar boyunca laikliğin biricik teminatı ve bekçisi olma görevini ordunun gönüllü olarak üstlendiği göz önünde bulundurulursa, *irtica* söyleminin zaman zaman aşırı yoğunlaşmasının, muhtemel bir askeri müdahale riskinin habercisi olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim 1960 darbesinden başlayarak vuku bulan her darbe öncesinde *irtica* tehdidi söylemi bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmış, 28 Şubat post-modern darbesinde de bu söylem zirve noktasına ulaşmıştır. 28 Şubat sonrasında bu tehdit söyleminin topluma pompalandığı en belirgin süreç ise 2007 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçim sürecidir. 27 Nisan’da verilen elektronik muhtırayı da içeren bu sürecin 28 Şubat dahil kendinden önceki askeri kalkışmalardan farkı ise beklenen neticeyi vermemiş olmasıdır. Özellikle dönemin merkez medyası tarafından abartılan *irtica* vurgusuna rağmen Cumhurbaşkanlığı makamına eşi başörtülü bir ismin gelmesine engel olunamamıştır. Türkiye tarihinde bir ilk olan bu “başarısızlık(!)”, medyanın ve yerleşik hegemonik söylemlerin değişmeye başlaması açısından bir kırılma noktasıdır. Bu açıdan Türkiye siyasi tarihi çalışmalarında üzerinde dikkatle durulmaya değer bir konudur.

Anahtar Kelimeler: Seçim, Medya, Demokrasi, Siyaset, Hürriyet Gazetesi

Giriş

“Laiklik Türkiye Cumhuriyeti için Aşil’in topuğu kadar yaşamsal öneme sahiptir. Yani laiklikten vuruldu mu, bu cumhuriyet yıkılır, bu toplum çöker ve bu ulus çözülür.”

Bülent Ecevit (Bila, 2008)

Mustafa Kemal’in “memleketler muhtelifdir fakat medeniyet birdir” ifadesinde kastettiği tekil ve üstün addedilen muasır -Batı- medeniyeti seviyesine erişmek Türkiye Cumhuriyeti devletinin başlıca ideallerinden biri olagelmıştır. Hristiyan misyoner ideallerini medeniyet (*sivilizasyon*) formuna evirerek¹ dinin yükünden kurtulup sekülerleşen Batı örneğini birebir takip etmeye ve dinin zincirlerini kırmaya kararlı olan Cumhuriyet’in kurucu elit kadrosu Kemalist devrimlerin tamamının ana saiki olan laiklik ilkesini devletin asli unsurlarından biri kılmakla işe başlarlar. Böylece laiklik ilkesine sahip çıkmak Türkiye Cumhuriyeti’ne sahip çıkmakla eş anlamlı hale gelir. Laiklik aynı zamanda Kemalist devrimlerin yekûnu ile de özdeşleştirildiğinden, Kemalizm ile laiklik biri olmadan diğersinin yaşayamayacağı bir tür Siyam ikizine dönüşür. Bu nedenle laikliğe, açıktan muhalefet bir yana, şerh koymak bile devrimlere ve hatta Türkiye Cumhuriyeti’nin varlığına yönelik güçlü bir tehdit olarak algılanır. Bu da yıkıcı muhalefetle yapıcı muhalefetin ayırt edilmeksizin aynı damga ile damgalanmasına (stigmatization), her türden muhalefetin salt iktidarı değil bizzat devletin kendisini hedef alan bir hainlik olarak yaftalanmasına ve dolayısıyla Türkiye’de muhalefet kültürünün oluşmamasına sebep olur. Bu laik hegemonik söylemde her muhalif kıpırdanışa vurulan damga *irtica* damgasıdır; bu damgayı tüm topluma görünür kılan ve hatta çoğu durumda damgayı bizatihi vuran ise yazılı ve görsel medyadır.

Bu çalışmada 2007 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde, o dönemde kendisine *yazılı basının amiral gemisi* sıfatı yakıştırılacak kadar popüler ve merkezî bir gazete olan Hürriyet gazetesinin laiklik (ve *irtica*) ana eksenini etrafında yürüttüğü habercilik ele alınacaktır. Çalışma *irtica tehdidi* söyleminin Türkiye’de güç ilişkilerini nasıl etkilediği sorusuna odaklanacaktır. Çalışmanın

1 ‘Sivilizasyon’ ve Hristiyanlık arasındaki ilişkiye dair detaylı bir okuma için bkz: Schmitt, C. (1985). *Political Theology* (G. Schwab, çev.). USA: The MIT Press; Hayes, C. (1960). *Nationalism: A Religion*. NY: The Macmillan Company; Elias N. (2004). *Uygartık Süreci*. İstanbul: İletişim.

amacı on yıllar boyunca canlı kanlı bir canavarmış² ve ivedi bir tehditmiş gibi sunulan *irticanın* aslında kullanışlı bir siyasi manevra aracı olmaktan öte bir hakikiliğinin bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle bu makalede ilk olarak psikolojik bir etki unsuru olarak korkunun kullanımı ve korku siyaseti çalışmalarından yararlanılacaktır. Ardından Türkiye’de basının siyaset ile ilişkisinin ve *irtica* söyleminin tarihi kısaca verilecektir. Giriş mahiyetindeki bu bölümlerden sonra Hürriyet gazetesi özelinde *irtica* tehdidi söyleminin ideolojik boyutu ve siyasi manipülasyon vesilesi kılınması ele alınacaktır. Makale, Hürriyet gazetesinin 2006-2007 yıllarındaki sayılarının ana sayfalarına odaklanmaktadır; çünkü gazetelerde ana sayfa editoryal bir komisyon tarafından kurumsal yapı, kurumsal ilişkiler ve bağlılıklar ile kurumsal ideolojik pozisyon göz önünde bulundurulur. Buna ek olarak yer yer dönemin Hürriyet başyazarının yazılarına da başvurulacaktır.

Korku Çekiciliği, İrtica Söylemi ve Türk Basını

Hegemonik güç mücadelesinin imgeler üzerinden ilerlediği bu çağda imaj şekillendirme oyunları, bir diktatörü demokrat gibi, bir demokrati da diktatör gibi sunabilir. Bu nedenle imaj yönetimi en az gücü elinde tutmak kadar önemlidir. İmaj şekillendirme denilince akla ilk olarak medya sektörü gelir; çünkü bununla profesyonel manada ilgilenen en büyük oluşum medya kuruluşlarıdır. İmaj oluşturma gücü medyaya zihinleri şekillendirme fırsatı verir. Bu durum medyayı hegemonik güç mücadelesinde önemli bir aktör haline getirir. Medya, elindeki gücü, sahibinin ideolojik eğilimleri ve/ya çıkar ilişkileri doğrultusunda kullanır. Böylece bilgiyi yeniden inşa eder, şekillendirir ve çerçevelerler; muhalifleri ötekileştirir, bazen damgalar, belli çerçevelere hapseder. Böylesi bir güce sahip olan bir iş koluna siyasetin kayıtsız kalamayacağı ise aşikardır.

2 1930’lardan bazı karikatürler.

Türkiye’de basın II. Mahmut zamanından beri aktif bir biçimde hegemonik mücadelenin tarafı olmuş, modernleşme ve Batılılaşma konularında başı çekmiştir (Gürkan, 1998, s. 25-26). Gramsci’ye (1971) göre hegemonik devletleri ayakta tutan şey baskı ve korku değil rızadır. İnsanları yönetmek için tek başına baskı ve şiddet yetmez; çünkü böylesi bir ortamın uzun süreli mevcudiyeti bir şekilde halkın muhalefetini büyütür ve devletin meşruiyetini zedeler. Bu da sistemin devamını tehlikeye sokar. Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan sonra merkez medya resmî ideolojinin rıza üretim aygıtı olma vazifesini icra edegelmiştir. Bu nedenle seçilmiş hükümetlere karşı daima, ordunun da içinde bulunduğu Kemalist devlet seçkinlerinin tarafını tutmuştur (Alankuş Kural, 1995, s. 77). Özellikle erken cumhuriyet döneminde yazılı basın ile Kemalist devlet eliti arasında simbiyotik bir ilişki vardır. Mesela, Mustafa Kemal 1924’te İzmir’de gazetecilere şöyle seslenir: “Türkiye basını ... cumhuriyetin etrafında çelikten bir kale oluşturacaktır. Bir düşünce kalesi, düşünce yolu kalesi. Basın görevlilerinden bunu istemek, cumhuriyetin hakkıdır” (Topuz, 1973, s. 140). Cumhuriyetin etrafında “çelikten bir kale” öreerek kamuya inkılapları benimsetme görevi kendisine tevdi edilen basın, esasında bu tarz vazifelere yabancı değildir. Ancak kurucu kadro işi şansa bırakmaz. Mustafa Kemal’in bizzat kendisi, Hilafetin ilgasından 2 ay sonra Yunus Nadi’ye Cumhuriyet gazetesini kurması emrini verir (Topuz, 1973, s. 155-156). Aynı dönemde basın üzerindeki baskı artmaya başlar. Özellikle Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulduktan sonra basının hükümete ve inkılaplara yönelik en küçük eleştirileri bile büyük cezalara çarptırılır. Zaten kısa bir süre sonra Takrir-i Sükûn kanunu çıkarılacak, bazı gazeteler tamamen kapatılırken, solcu, sağcı, liberal ya da İslamcı fark etmeksizin onlarca gazeteci İstiklal Mahkemelerinde yargılanacaktır (Gürkan, 1998, s. 36). İşin ilginç yanı, yargılanan gazetecilerin çoğunun inkılap karşıtı olmamasıdır. Sadece inkılapların tatbik edilmiş tarzına yönelik bazı eleştirilerini dile getirmişlerdir. Bu nedenle, mesela, sıkı bir modernleşme taraftarı olan Hüseyin Cahit Yalçın mahkemede kendisini şu sözlerle savunmuştur:

Cumhuriyetçi değil miyim? Laik değil miyim? İlerilik aşığı değil miyim? Demokrasinin savunucusu değil miyim? Siz benden nasıl şikâyet edebilirsiniz? Bırakınız benim tutumumu mürteciler ve padişahçılar beğenmesinler (Topuz, 1973, s. 142).

Yalçın’ın saydığı bu özellikler aynı zamanda Cumhuriyet’in makbul vatandaşının da tanımıdır. Vatana ihanet gibi ağır suçların yargılandığı İstiklal mahkemelerine makbul vatandaşların bile çıkarılması, Takrir-i Sükûn

dönemindeki baskının boyutlarını anlamak açısından önemlidir. Bu dönemde basın-yayın kuruluşlarından beklenen ise yalnızca koşulsuz şartsız itaat etmeleri ve verimli rıza üretim politikaları izlemeleridir.

Medyanın, rıza üretiminde en sık başvurduğu yöntem dolaylı rıza üretimidir. Bu, halkta rejim etrafında kenetlenme isteği doğuracak unsurları devreye sokmakla gerçekleşir. Bu unsurların başında gerçek veya hayali tehdit ve korku öğeleri gelmektedir. İnsanları tehdit ve korku yoluyla herhangi bir şeye ikna etme stratejisinin terimsel adı ise '*korku çekiciliği*'dir. Korku çekiciliği yönteminde önce hedef gruptan birtakım tavsiyelere uymaları istenir, hemen ardından bunlara uymadıkları takdirde başlarına gelebilecek olumsuz sonuçlar ön plana çıkarılarak grup korkutulur. Böylece hedef grup, tavsiyelere uymaya ikna -ve hatta bir nevi mecbur- edilir (Witte, 1992). Korku çekiciliği yönteminin çok geniş bir uygulama alanı olmakla birlikte özellikle siyasetteki etkisi küçümsenemeyecek boyutlardadır. Siyaseten pompalanan korkuların amacı halkı belli bir fikre sadık kılmak veya belli bir düzlemde tutmak olduğu kadar belli bir iç veya dış tehlikeye karşı alarm durumuna geçirip halk arasında – gönüllü veya gönülsüz – bir dayanışma sağlamak da olabilir. Nitekim nasıl ki Sovyetler Birliği'nin Büyük Tasfiye operasyonu ya da Çin'in Kültürel Devrimi korku çekiciliği sebebiyle halk kitlelerince sorgulanmadan kabullenildiyse, aynı şekilde Nazi Almanya'sında başta çingenele ve Yahudiler olmak üzere pek çok etnik gruba karşı girişilen soykırım da korku çekiciliği sayesinde mümkün olmuştur. Bütün bu örneklerle ek olarak Soğuk Savaş döneminde Amerikan siyasi söylemindeki Kızıl Tehlike vurgusunun yol açtığı gelişmeler de göz önünde bulundurulursa siyaseten pompalanan korkunun, tehdit unsuru olarak öne çıkarılan kişi ya da gruplara karşı sistematik bir tasfiye, sindirme, sosyal izolasyon ve hatta öldürmeye bile yol açabildiği görülür. Yani topluma enjekte edilen korku sayesinde cadı avları meşrulaşmış, korkunun yapay olduğunu düşünenler bile, tanımı ve sınırları asla net olmayan bu cadı avlarının kurbanı olmaktan korkarak susmayı tercih etmek zorunda kalmışlardır (Oplinger, Talbot, & Aktay, 2010).

Bütün farklılıklarına rağmen yukarıdaki örneklerin hepsi aynı kitlesel etkiyi yaratmış, bir komplo teorisi evreni kurarak hukuksuzlukları kitleler nezdinde meşrulaştırmayı başarmışlardır. Çünkü korku, insan psikolojisinde savunma mekanizmasının devreye sokan en önemli etmendir. Tehdit algısı hissetmek kişide tehdidi yok etme isteğini doğurur. Tehdidin boyutu, ciddiyeti, gerçekleşme olasılığı ve yakınlığı, tehdit kaynağını yok etme isteğini güçlendirir (Seydel & Boer, 1996). Yine de şunu hatırla tutmakta

fayda vardır: korku çekiciliği şantajdan farklıdır. Şantajda direk tehdit yoluyla zorlama yapılırken, korku çekiciliği yönteminde kitleler direk tehdit edilmez fakat bir tehdidin var olduğuna inandırılır. Yani korku çekiciliğinin amacı kitleleri ikna ederek gönüllülüğü sağlamaktır. Diğer bir deyişle rıza üretimidir.

Türkiye’de korku çekiciliği yönteminin siyasi bir manevra olarak kullanımında devreye sokulan en popüler suçlamaların başında *irtica* suçlaması gelir. *İrtica korkusu* medya eliyle bir toplumsal öfkeye dönüştürülür. Zaman zaman, bir seçim stratejisi olarak, halkta seçimlerin laiklik ilkesinin oylamaya açılacağı bir plebisit olacağı sanrısı yaratılmış ve bu sayede toplumsal infial oluşturulmaya çalışılmıştır. Böyle durumlarda amaç, seçimlerde “istenmeyen” olası sonuçların önüne geçmek ve Kemalist bürokratik oligarşiyi korumaktır. Kitlelerin manipülasyonu sadece hegemonik iktidar yapısının değil, medyanın bizatihi kendisinin de işine yaramaktadır; zira medya ile güç arasında sıkı bağlar bulunmaktadır (Chomsky, 1997). Dolayısıyla medya, devletin ideolojik aygıtı – DİA – (Althusser, 1994) olma görevini zorunlu olarak değil gönüllü olarak üstlenmektedir. Hatta medya organları gibi özel sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar kamusal DİA’lardan daha başarılı bir biçimde devlet ideolojisine hizmet edebilirler.

Korku çekiciliği yönteminde korkunun sunuluş şekli en az korkunun kendisi kadar önemlidir. Korkunun sunumunda kullanılan görsel ve işitsel elementler, bunların yoğunluğu, dilin etkili bir biçimde kullanımı, kısa ama öz ve vurgu tonu yüksek mesajların varlığı gibi pek çok unsur mesajın ikna edicilik derecesini belirler (Balci, 2007, s. 77). Yani düşük risk faktörünün yüksek tonda sunulması yoluyla yüksek risk faktörünün düşük tonda sunulmasından daha güçlü bir korku çekiciliği elde edilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti’nin bidayetinden beri bir korku ögesi olarak karşımıza çıkan *irtica*, medya organlarında çeşitli görsel sunumlarla güçlendirilerek gerçek bir canavar statüsüne çıkarılır. Arapça kökenli *irtica* kelimesi “bir işe, bir fikre, bir yere, vs. dönmek” demektir (Hatiboğlu, 2007, s. 9-10). Her ne kadar kullanımı Cumhuriyet döneminde sistematikleşmiş olsa da, *irtica* kelimesinin Cumhuriyet öncesi dönemde de izini sürmek mümkündür. Erken Cumhuriyetin resmi tarih kitaplarında *irtica* sıfatıyla anılan ilk eylemin İttihat ve Terakki Cemiyetinin (İTC) iktidarı döneminde hükümete karşı girişilen 31 Mart Vakası olduğu görülür. Enteresan bir biçimde, 31 Mart Vakası (miladi: 13 Nisan 1909) Cumhuriyet yönetimi tarafından görmezden gelinen Osmanlı tarihinin resmi kitaplara girmeyi başarmış tek olaydır. Bu

tarihten itibaren³ *irtica* ve aynı kökten türetilen *mürteci* kelimeleri Fransızcada eski rejim taraftarlarını ötekileştirmek amacıyla kullanılan *réactionnaire* kelimesinin (Ogg, 1913) karşılığı olarak dilimize girer; üstelik gündemden hiç düşmez. İnşa ettiği Türkiye ulusuna güvenmeyen Kemalist devlet elitleri nazarında *irtica* suçlaması, korku çekiciliği yöntemini kullanarak halkı konsolide edebilmek için mükemmel bir vasıta. Zira sürekli Haso-Memo, bön, baldırı çıplaklar sürüsü (Sakal, 2009, s. 158) gibi sözcüklerle aşağıladıkları halk kitleleri de devlete henüz tam olarak itimat edememekte ve inkılaplara rızada zorlanmaktadır. Halkın, karşısına çıkan ilk fırsata, yani Serbest Cumhuriyet Fırkası'na, üstelik de çocuklarını kurban vermeyi göze alacak kadar büyük bir teveccüh göstermesi⁴ Kemalist devlet elitini ciddi biçimde endişelendirecektir. Böylesi bir konjonktürde bürokratik oligarşi, halkı razı edemese de en azından susturmak için *irtica* suçlamasını bir sopa gibi kullanır ve muhalif sesler *mürteci* damgasıyla (stigma)⁵ birer birer susturulur.

İrtica ve/ya *mürteci* suçlaması sloganik ifadeler, yazın vurguları ve çeşitli görsel öğeler ile desteklenerek kamuoyunda kadim hikayelerdeki korku unsurlarına benzer bir tür “öcü” yaratılır.⁶ Oyuncu Serra Yılmaz'ın “başörtülü gördüğümde korkuyorum; öcü gibi oluyorlar” (Balçıçek İlter'le Söz Sende, 2012) açıklaması “öcü” imgesi üzerinden yapılan iğrenç-ötekileştirmeye uygun bir örnek teşkil etmektedir.

Kötü, tehlikeli ya da iğrenç... Her ötekileştirme pratiğinin altında yatan bir güç savaşı vardır. Erken Cumhuriyet döneminde henüz hatıraları

- 3 Tanzimat dönemi ve sonrasında *irtica* kelimesinin kullanımına yer yer rastlanıyor olsa da kelimenin sistematik bir biçimde günlük kullanıma girişi 31 Mart vakası iledir.
- 4 “Fethi Bey, Mustafa Kemal'de izin alarak İzmir'e gitmeyi ve parti teşkilatını ziyaret edip propaganda faaliyetlerine oradan başlamayı arzular. İzin verilir. ... Serbest Fırka'nın lideri yaklaşık 50 bin kişilik bir kitle tarafından büyük bir coşkuyla karşılanır. ... Ertesi gün kalabalık daha artar. Halk ile polis arasında gerçekleşen itiş kakış sırasında 12-14 yaşlarında bir çocuk ölür. Bu üzücü olayı takriben ... yaşlı baba, öle çocuğunu kucağına alıp Fethi Bey'in ayakları dibine bırakır: ... 'İşte size bir kurban! Başkalarını da veririz! Kurtar bizi kurtar!'” (Şevket Süreyya Aydemir'den (Tek Adam, C.III, syf. 397-398) aktaran Ertunç, A. C. (2011). Cumhuriyetin Tarihi, İstanbul: Pınar Yayınları. S. 207-208).
- 5 Damgalama (stigmatization), esasında 'ötekileştirme' pratiğinin zirve noktasıdır. (Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Simon and Schuster). Ötekileştirme ayrımcılığa, sosyal dışlamaya ve baskılamaya yol açan bir olgudur. Basit bir ötekileştirmenin ötesine geçen damgalama ise, sosyal kimliğin bir bütün olarak aşağılanması ve ayrımcı tutumları içerir. Detaylı bilgi için bkz: Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). Social Stigma. D. G. S. Fiske (ed.) içinde, *Handbook of Social Psychology* (Cilt 2, s. 504-553). Boston: McGraw-Hill; Major, B., & O'Brien, L. T. (2005). The Social Psychology of Stigma. *Annual Review of Psychology*, 56, 393-421.
- 6 Gotik kurgu kitaplarındaki öcü/canavar imgelerini inceleyen Julia Kristeva bu imgelerin iğrenç öteki (abject other) olarak adlandırılabilceğini söyler. Kristeva'ya göre iğrenç ötekiler aslında *biz grubu* tarafından daima bir tehdit olarak görülmüş ve baskılanmış unsur ya da unsurlardır. (Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror*. NY: Columbia Univ. Press).

çok taze olan eski rejime halkın hala temayülünün olduğu kurucu kadro tarafından bilinmektedir. Risk analizi çerçevesinden bakıldığında eski rejime dönüş riskinin en ciddi olduğu dönem bu dönemdir. Riskin ciddiyeti korku çekiciliği yönteminin kullanım yoğunluğunu da etkilemiştir; zira riskin ciddiyeti, risk karşısında eyleme geçişi hızlandırır (Rogers, 1975). Böylece *irtica*-dan bir öcü yaratılmış, bu öcü ile halktan önce devlet seçkinleri korkutularak yeni rejime koşulsuz bağlılık göstermeleri sağlanmıştır. SCF deneyiminden sonra kurucu elit, yeni rejimi güçlendirme çalışmalarına odaklanır. Öncelikle Türk Silahlı Kuvvetleri, bünyesindeki *ötekilerden* arındırılarak tamamen Kemalist rejimin bekçisi kılınır. Fakat TSK siyasete hiçbir müdahalesinde tek başına hareket etmemiştir. Onlara olası bir darbenin memlekete huzur getireceği fikrini ilham eden, darbenin meşruiyet zeminini hazırlayan ve as-kere cesaret veren hep medya olacaktır (Özkır, 2011, s. 95).

Tek partili yıllar boyunca basın ile devlet arasındaki simbiyotik ilişki devam eder. Mesela 1935'te ülke sınırları içerisinde çıkan 116 gazete ve 127 derginin hepsi rejimin onay verdiği şekilde ve içerikte yazmaya mecburdurlar (İskit, 1939, s. 224). Bu nedenle hepsi, inkılapçı adımları desteklemiş, *irtica* nüvelerine karşı amansız bir mücadele içerisine girmiş, halkı asrîlik konusunda eğitmeyi birincil vazifeleri bilmişlerdir. Zaten harf inkılabından sonra tüm makinelerini değiştirmesi gereken yazılı basın, ayakta kalmak için devlet desteğine ihtiyaç duyar. Ekonomik desteğin bedeli ise basın öz-gürlüğü olacaktır (Bilgiç, 2010). Sonunda medya bir yarı devlet kurumuna dönüşecektir.

Türkiye Basınında Hürriyet Gazetesi'nin Yeri

Tek partili yılların bitimine denk gelen Hürriyet gazetesi CHP ile DP arasında sert çekişmelerin yaşandığı 1948 yılının 1 Mayıs'ında kurulur. Dönemin sert siyasi ikliminde tarafsız iddiası ile ortaya çıkan gazete başlangıçta hem İnönü'nün hem de Celal Bayar'ın beyanatlarını yayınlayarak bu iddiasının arkasında durmaya çalışır. Sedat Simavi'nin Amerika'dan getirttiği son model matbaa operatörlerinde basılan Hürriyet, tarafsızlığının yanı sıra baskı kalitesiyle de bir anda diğer gazetelere fark atar. Sayfalarında bol bol fotoğraf kullanması, haber yazımında günlük dili tercih etmesi, toplumun duygularına hitap ederek halkı coşturacak hiçbir bir fırsatı kaçırmaması gibi özellikleri ile de kısa sürede ilgi çeker (Topuz, 1973, s. 178-180). Fakat tarafsızlık iddiası oldukça uzun sürmeyecektir ve 27 Mayıs 1960'ta gazete "Türk ordusu vazife başında!" sürmanşeti ile çıkararak herkesi şaşkırtacaktır (Hürriyet, 27 Mayıs

1960). Ordunun siyasete müdahalesini alenen destekleyen bu tavır Hürriyet için bir ilktir ama son olmayacaktır.

Hürriyet gazetesi bütün askeri darbe ve muhtıralarda Kemalist bürokratik oligarşinin bekçiliği vazifesini üstlenen ordunun yanında yer alır. Zaten bizzat sahibinin tanımlamasıyla o bir “devlet gazetesi”dir (Doğan A. , 2002). Burada devletten kasıt hegemonik yapıdaki Kemalist bürokratik oligarşidir. Hürriyet’in devletle kurduğu bu doğrudan ilişkinin boyutuna ve derinliğine dair en önemli ipuçları gazetenin ilk kez el değiştirişinin hikayesinde gizlidir. Hürriyet’in kurucusu Sedat Simavi’nin oğlu Erol Simavi, artan kâğıt fiyatları ve kupon karşılığı girilen ticari yarışmalar kârı epey azalttığı için gazeteyi satmaya karar verir. Gazeteye en yüksek fiyat teklifi ise Siyonist iş adamı Robert Maxwell’den gelir. Mali açıdan oldukça heyecan verici bu teklifi bilinmeyen bir nedenden ötürü reddetmek zorunda kalan Simavi, birkaç yıl sonra gazeteyi çok daha ucuz bir teklif vermesine rağmen yabancı olmama avantajına sahip yerli iş adamı Aydın Doğan’a devreder (Kıvanç, 2009). Devir işleminden sonra ilginç bir biçimde Simavi ailesi Türk Silahlı Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfına üç milyon dolarlık bir bağış yapmıştır (Barutçu İ. , 2010). Bu örnek Hürriyet’in sadece basit bir ticari kuruluş olmanın çok ötesine geçtiğini gösterir. Nitekim gazetenin logosunda bulunan “Türkiye Türklerindir” ibaresi 2000’li yıllarda tartışma konusu haline gelince gazetenin başyazarı o ibareyi kaldırmaya gazete sahiplerinin bile gücünün yetmeyeceğini yazmıştır (Özkök, Hürriyet’in O Cümlesi Değişir Mi?, 2003). Hürriyet gibi devlet ile bu denli yakın ilişkiler kuran medya kuruluşları yönetenler ile yönetilenler arasında bir köprü vazifesi icra ederler. Yönetenlerin dünya görüşlerini, yaşam tarzlarını ve ahlak kurallarını empoze ederek statükonun bekasını sağlarlar (Mora, 2009).

Günümüzde kendi dar çevremiz dışında kalan dünya hakkında bildiğimiz (ya da bildiğimiz sandığımız) her şey medya organlarının bize söylemeyi tercih ettiği bilgilerden müteşekkildir. Aslında bu çok tedirgin edici bir durumdur. Gerçek diye önümüze sunulan – akademik olanlar dahil – bütün yazınsal ürünleri romanlardan daha fiktif bulan roman-bilimin babası Mustafa Özel haklıdır. Medya bize bir hikâye anlatır. Bu hikâyede kendi ‘kim’liğimizi nasıl inşa edeceğimiz kadar ötekinin ‘kim’liğini nasıl tanımlayacağımız da yer alır (Cangöz, 2008, s. 3). Aynı bilginin kaç farklı şekilde kurgulanıp (ya da paketlenip) sunulabileceği ile ilgili basit bir fikir edinmek için farklı ideolojik pozisyonlara sahip sadece birkaç gazeteyi karşılaştırmak bile yeterli olacaktır. Hürriyet’in hangi saiklerle hikayelerini kurguladığı

sorusunun cevabı ise elbette ki gazetenin Türkiye'deki bürokratik oligarşi ile ilişkisinde aranmalıdır. Mesela Simavi ailesinin yönetimi döneminde Yunanistan Hürriyet gazetesi çalışanlarını yakın takibe alır. Hatta bir kişiyi MİT ile iş birliği yapıp istihbarat sızdırdığı gerekçesi ile sınır dışı eder; ki Yunan gizli servisi bu tespitinde haklıdır (Barutçu İ. , 2010). İstihbarat dahil her türlü hegemonik devlet kurumuyla ile bu kadar içli dışlı olan gazetenin özellikle ülke siyasetinin önemli dönüm noktalarında bu yapıların ağzından konuştuğu da bilinmektedir. Bu nedenle elinizdeki makale herhangi bir gazeteyi değil, Hürriyet gazetesini odağına almıştır.

Bilginin hikmet sayıldığı kadim dünyanın aksine bilginin güç olduğu modern zamanlarda bilgi akış çeşmelerinin başını tutarak gerektiğinde akışı kesebilecek ya da onu manipüle edebilecek imkana sahip olmanın medyaya nasıl bir güç kazandırdığını tahmin etmek zor olmayacaktır. Bu güç en veciz ifadesini “Babıali Tanrısı” (Barutçu İ. , 2012) diye nitelenen Hürriyet Gazetesi sahibi Erol Simavi'nin, dönemin Başbakanı Turgut Özal'a 1988 yılında yazdığı açık mektupta bulur:

Evet Sayın Başbakanım. ... Montesquieu “Kuvvetler Ayrılığı” sistemini getirirken, üçlü bir düzen düşünmüştü. Yasama, Yürütme, Yargı. ... Bilirsiniz Devlet organları arasında yer almasa da, azıcık fantezi, aslında bir gerçeğin ifadesi olarak Basını da “Kuvvetler” arasına katarlar. Ona da bir numara yakıştırırlar. “Dördüncü kuvvet!”. Ben de şimdi sizin ilhamınızla, yeni bir “Kuvvetler ayrılığı” ilkesi getiriyorum. ... Benim kuvvetler ayrılığı kitabım, Türkiye'de birinci kuvvet faslına, bilir misiniz ne yazar? Basın. Ya ikinci? Buyurun, kalemimi zat-ı aliniz teslim alın. Aklınızdan ve gönlünüzden ne geçiyorsa, varın oracığa onu yazın (Simavi, 1988).

Barutçu, burada Özal'a aba altından sopa gösteren Erol Simavi'nin aslında mektubun ilk versiyonunda direk başbakana hitaben “sen böyle başına buyruk davranırsan bir gün ordu gelir ve senin de hesabını görür” benzeri bir ifade kaleme aldığı, ancak daha sonra bunu sildiğini aktarır (Barutçu İ. , 2010). Fakat bundan yalnızca 11 gün sonra, Hürriyet gazetesinin 40. yıldönümünde Simavi şöyle diyecektir: “Birinci kuvvet Türkiye'de ordu mu? Hayır, basındır; ikincisi ordudur. Çünkü orduyu ihtilâllere basın hazırlar” (Barutçu İ. , 2012, s. 9). Basının sırtını askere yasladığını ve gücünü askerden aldığı açık eden bu satırlar aynı zamanda onun seçilmiş hükümetlere karşı

devleti – diğer bir deyişle Kemalist bürokratik oligarşiyi – koruduğunun da bir ifadesidir.

AK Parti İktidarının ve 2007 Cumhurbaşkanlığı Seçiminin Hürriyet Gazetesinde Ele Alınış Biçimi

AK Parti'nin iktidara geldiği 2002 yılından itibaren ana akım medya asırlık irtica tehdidi söylemini yeniden dolaşıma sokar. O yıllarda, “Bin yıl sürmesi” (Milliyet, 4 Eylül 1999) planlanan 28 Şubat süreci henüz bütün ağırlığıyla yürürlüktedir. Seçimin ertesi günü, Hürriyet gazetesi genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün kendisinin bile “eşek şakası” diye nitelediği yazısı aslında aba altında sopa göstermenin şaka formuna büründürülmüş hali gibidir:

Dün manşeti hazırlarken bir arkadaşlarım şöyle bir espri yaptı: Önce “Yarın herkesin içinden geçen sözü manşet yapmamızı ister misiniz?” diye sordu. Biz “evet” deyince de esprili manşet önerisini patlattı: “Merak etmeyin, ordu var!” (Özkök, 4 Kasım 2002)

Özkök'ün yazısının ilerleyen bölümleri de henüz yolun başındaki bir iktidara açık tehdit niteliğindedir.

Bu tarihten itibaren gazete sayfalarında sık sık peşin hükümlü endişeler ifade edilir. Sonradan hepsinin de yalan olduğu ortaya çıkan “Doktorun Türban Israrı” (Hürriyet, 2 Ocak 2006), “Üniversitede 31 Mart Vakası” (Hürriyet, 17 Nisan 2006), “Mini etekli kızı yaktılar” (Hürriyet, 20 Aralık 2003) gibi haberlerle endişenin halka sirayet etmesine uğraşılır. Türk Ceza Kanunu'nda 1999'a kadar yer alan zina yasağı AK Parti tarafından 2004'te yeniden yürürlüğe konmak istenince ufak çaplı bir kıyamet kopar. AK Partinin şeriatı geri getirmeye çalıştığı yönünde yorumlar yapılır (Hürriyet, 28 Ağustos 2004). Gazetenin aynı haberde İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde recm cezasının kadınlar üzerinde tatbikini detaylı olarak tasvir etmesi elbette bir tesadüf değildir. Asker dahil olmak üzere bütün Kemalist devlet bürokrasisi ile laik çevreleri alarm durumuna geçirmekte oldukça kullanışlı bir sembol olan İran örneğinin tercihi ile aslında hükümete aba altında sopa gösterilmektedir. Haberin, birbirine benzemeyen iki durum arasında bağ kurmaktaki bir başka amacı ise korku çekiciliği yönteminden faydalanarak

okurlarını tedirgin etmektedir. Bu tutumunu hükümet zina yasası önerisini geri çekene kadar sürdürmüştür.⁷

2007 Cumhurbaşkanlığı seçimleri yaklaştıkça laiklik vurgusunun daha da güçlendiği görülür. *Amiral gemisi* Hürriyet'in başını çektiği merkez medya sürekli olarak şeraitin geri gelme ihtimaline yönelik negatif propaganda yaparak laik Türkiye Cumhuriyeti'ni bekasını hedef alan çok yakın ve çok güçlü bir tehdidin varlığına dair yoğun bir algı oluştururlar. Buna paralel olarak irtica söylemi de kesifleşir. Çünkü Türkiye'de ilk defa eşinin de başı örtülü olan dindar bir isim Cumhurbaşkanlığı'nın en güçlü adaydır. Kemalist hegemonik devlet bürokrasisi nazarında böyle bir ismin Cumhurbaşkanlığı gibi ordudan sonra Kemalist inkılapların ikinci bekçisi sayılan bir makama seçilmesi, laikliğin tamamen yürürlükten kalkması ile neredeyse eşdeğer gibidir. Bunu engellemek için merkez medya Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde siyaset-dışı aktörlerle yakın temasta çalışır. Medyanın, siyaseti, siyaset-dışı aktörler vasıtasıyla dizayn etme konusunda hayli tecrübeli olduğu içeriden isimler tarafından da teyit edilmiştir:

(28 Şubat döneminde) Bir yanda konformizm, bir yanda gücün şehveti vardı. Medya o dönemde, bu ülkede hiç olmadığı kadar güçlü oldu. Hem asker güçlendi hem medya. Hükümetler ise çok zayıftı. Medya o dönemde askerle ve yargıyla ittifak yaptı. Bu ittifak, hükümetler karşısında basına sahip olmaması gereken bir gücü verdi (Dinç Bilgin'den Flaş Açıklamalar, 2010).

28 Şubat'ın en büyük medya patronlarından biri olan Dinç Bilgin'in bu açıklamaları o dönemde ülkedeki iktidar boşluğunun ve güç savaşının hangi boyutlara ulaştığını açıkça göstermektedir. Bu güç savaşından en karlı çıkan yine medya olmuştur.

Danıştay Saldırısı

17 Mayıs 2006'da Alparslan Arslan isimli bir avukat, Danıştay 2'nci dairesine silahlı saldırı düzenler. 4 kişiyi yaralayan avukat, 1 kişinin de ölümüne sebep olur. Saldırı için Danıştay'ın 2'nci dairesinin seçilmiş olması

7 "Zina Suç Oluyor", *Hürriyet*, 31.08.2004.

"Zinaya İmam Nikahı Rötuşu", *Hürriyet*, 02.09.2004

"Zina Kriptolan", *Hürriyet*, 07.09.2004

"Zina Referandumuna Gitmeli", *Hürriyet*, 13.09.2004

"Zinaya Formül Bulundu", *Hürriyet*, 15.09.2004

"TCK'da Devrime Zina Molası", *Hürriyet*, 17.09.2004

"İkna Günü", *Hürriyet*, 23.09.2004.

medyada bir endişe unsuru gibi sunulur; zira bu daire, olaydan üç ay önce bir kreş öğretmeni hakkında müdür olamayacağına ilişkin tartışmalı bir karara imza atmıştır. Gerekçe ise öğretmenin eğitim-öğretim saatleri ve okul sınırları dışında başını örtmesidir (Yeni Şafak, 2. Daire Türban Davasından Çekildi, 28 Haziran 2007). Karara itiraz eden AK Partili yetkililer kamusal alanın dindarlar aleyhine işleyen bir ideolojik tasallut altında bulunduğunu iddia ederken, Hürriyet gazetesi şu başlıkla yanıt vermiştir: “İnce’ sınırı zorlamayın laiklik değişmez” (Hürriyet, 13 Şubat 2006). Yani başörtüsü on yıllardır yapılageldiği gibi yine laikliği tehdit eden bir siyasi sembol olarak sunulmuştur. Gazetenin bu tavrı başörtüsünün inanç özgürlüğü kapsamından değerlendirilmesi gereken bir konu olduğu gerçeğini gölgeleyerek okurlarını manipüle eder.

Fakat manipülasyonun büyüğü manipüle edenin manipüle edileni manipülasyonla suçlamasıdır ki Hürriyet’in Danıştay saldırısının ertesi günü attığı manşet bunun en çarpıcı örneklerindedir. “Kazıya Kazıya” manşetinin altında gazete, başörtüsü konusunu sürekli gündemde tutanların – ki burada kastettiği AK Parti hükümetidir – danıştay saldırısına davetiye çıkardığını yazar (Hürriyet, 18 Mayıs 2006). Fakat her fırsatta başörtüsünü “türban” adı altında gündeme taşıyıp korku çekiciliği unsurlarıyla bezeyerek toplumda bir tehdit algısı yaratan bizzat Hürriyet ve benzeri merkez medyadır. Hürriyet ise bunu sadece hükümeti uyarmak için yaptığını iddia etmektedir. Gazeteye göre, yaptığı uyarılar hükümet tarafından dikkate alınmadığı için Danıştay saldırısı gerçekleşmiştir (Hürriyet, 18 Mayıs 2006).

Ölen Danıştay üyesinin cenazesinde herkesin hükümete öfkeli olduğunu yazan Hürriyet nazarında dalga dalga kabaran bu öfke sanki bir “laiklik muhtırası”dır. Gazete bu öfkeli kalabalığın cenazeye gelen TSK generallerini coşkuyla alkışladıklarını da vurgulamadan geçmez (Hürriyet, 18 Mayıs 2006). Saldırı henüz yeni gerçekleşmiş olmasına ve adli soruşturma devam etmesine rağmen Hürriyet’in çizdiği tabloda saldırının nedeni de sorumluları da bellidir. Bu tabloya göre hükümet dindar kimliği ile başörtüsüne sahip çıkarak rejimi ve ülkeyi tehlikeye atan başlıca neden iken, bu tehdide karşı sınımlanacak adres laik rejimin koruyucusu hüviyetiyle temeyyüz eden TSK’dan başkası olamaz.

Hürriyet’in başyazarı Ertuğrul Özkök Danıştay saldırısını “Cumhuriyet’in 11 Eylül’ü” başlığı altında değerlendirir. “Rejimin temel direklerinden biri olan yargı tam kalbinden vurulmuştur” diyen Özkök yazısına şöyle devam eder:

Laik rejim de hepimize gereklidir. ... “Bunun türbanla ne alakası var” demeyin. ... Bu sembolleri kaşımının zararını çok açık biçimde görüyoruz. Dini semboller kaşındıkça, onun kullananların işi kolaylaşıyor. İster dini amaçla yapılsın ister başka emellere hizmet etsin, sonunda bu bahaneyi üreten tek etken, “dinin siyaset alanına sokulmasıdır” (Özkök, 2006).

11 Eylül benzetmesi, Danıştay saldırısı sonrası medyada nasıl bir iklimin yaratılmaya çalışıldığını göstermesi açısından oldukça manidardır. 11 Eylül sonrasında Amerikan siyaseti ve medyası saldırıların sadece binaları değil o binaların temsil ettiği bütün bir Batı medeniyetini ve bu medeniyetin değerlerini hedef aldığını iddia etmiştir. Benzer biçimde Hürriyet’in genel yayın yönetmeni de Danıştay saldırısının laik Türkiye Cumhuriyeti rejimini ve bu rejimin değerlerini hedef aldığı yorumunu yapmaktadır.

11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdikleri iddia edilen isimlerin Müslüman olması nedeniyle Amerikan medyasında tüm Müslümanlar hedef alınmıştır. Negatif tanımlamanın bütün unsurları ve klişeleri devreye sokularak Amerikalılar namına bütün Batı “biz” kategorisine dahil edilirken hava korsanları namına bütün Müslümanlar “öteki” olarak yaftalanmıştır. Amerikan devletin ve medyasının gözünde bu olay “İslam’ın özünden kaynaklanan” (The New York Times, Yes, This is About İslam, 2 Kasım 2001) bir “din savaşı”dır (The New York Times, 7 Ekim 2001); zira “gerçek medeniyetler çatışmasının” (Kennedy, 27 Ocak 2002) yegâne sebebi “Müslüman öfke”dir (The Atlantic, 1 Eylül 1990). “İslami terörün derin entelektüel kökenlerini” (The New York Times, 13 Ekim 2001) bilmeden bu olayı anlamanın imkansızlığın vurgulayan Amerikan medyası, “cihat 101” (The New York Times, 13 Kasım 2001) dersini bizzat vermeye kendini yetkili saymıştır (Abrahamian, 2002, s. 62). Böylece saldırının İslam dini ile doğrudan ilişkisi olduğunu iddia eden Amerikan medyası Müslümanların özgürlüğe ve Batı medeniyetine düşman olduğu fikrini kamuoyuna empoze ederek yarattığı korku ikliminde Amerika’nın Irak’a mesnetsiz saldırısına meşruiyet devşirmeyi o dönem için başarmıştır; zira bir düşmanın varlığına ve tehdidin aleniliğine inanan kitleleri savaşa gönüllük konusunda ikna etmek çok da zor olmaz. Bütün bu açılardan bakıldığında Özkök’ün “11 Eylül” benzetmesi her iki olayda da dindar Müslümanlığın suçlanması ve damgalanması yönüyle manidardır. Saldırı sonrası yaptığı haberlerde Hürriyet, Danıştay namına laik çevreleri ve laikliğin bizatihi kendisini “mağdur/kurban biz” grubuna eklerken, dindar Müslümanları ve bizatihi dindarlık olgusunu “saldırgan öteki” grubuna dahil eder. Sonuçta, AK Parti hükümetini de kapsayan tehdit unsurlarının

yarattığı korkudan dem vurarak her türlü anti-demokratik müdahaleye meşruiyet zemini oluşturmaya çalışır. Medyanın kamusalılaştırdığı bu tehdit söylemi esasında askeri ve sivil bürokratik elitin söylemidir. Yani Hürriyetin de içinde bulunduğu medya organları bir bakıma bu söylemi topluma pompalayarak korku havası yaratan birer aracı hükmündedirler.

Danıştay saldırısı sonrası uzun bir süre boyunca Hürriyet'te dindarları konu alan haberler hiç eksilmez. “Trende kıyama durmak istedi” (Hürriyet, 4 Aralık 2006) ya da “Hızlı feribot kibleyi buldu” (Hürriyet, 5 Aralık 2006) gibi, ciddi bir haber değeri taşımayan olaylar gazete tarafından “özel haber” başlığıyla ve hatta manşetten veya sürmanşetten verilir. Bu tutum merkez gazetelerin 28 Şubat dönemindeki genel tutumuna oldukça benzemektedir. Sonraki günlerde Hürriyet'te yine bu minvalde hazırlanan manşetler ve sürmanşetler devam edecektir: “Tarikatta Aşk, Şiş ve Cinayet” (Hürriyet, 12 Aralık 2006), “Doçentin Eşine ‘Peygamberim’ Davası” (Hürriyet, 15 Aralık 2006), “Bir Şarlatanın Mürit Sohbeti” (Hürriyet, 23 Aralık 2006), “Testis diye Çekmediler” (Hürriyet, 17 Aralık 2006), “Peruklu Yüzleşme” (Hürriyet, 21 Aralık 2006), vb. Manşetten verilen bu haberlerin pek çoğunun içeriğinin gerçekleri yansıtmadığı sonradan açığa çıkacaktır. Bazılarının çarpıtılmış olduğu tespit edilirken, bazıları ise tamamen yalanlanmıştır (Haberler, 21 Aralık 2006). Buna rağmen bu tür haberlerin neden yapıldığı sorusu incelenmeyi hak eder; çünkü bunlar, kamuoyunda dindar insanlar aleyhine bir güvensizlik havasının yaratılmasına hizmet etmiştir. Oluşturulan tehdit ve korku iklimi, zaten 28 Şubat'tan beri yoğun biçimde ötekileştirilen dindar kesimin iyice köşeye itilmesine sebep olmuştur.

YÖK Saldırısı

Cumhurbaşkanlığı seçimleri hızla yaklaşırken, 25 Nisan 2007'de yeni bir saldırı gündeme gelir. YÖK'e karşı girişilen bu saldırıyı sürmanşetten duyuran Hürriyet, saldırganın “türban konusunda hassas” olduğu bilgisinin altını çizer. Haberde saldırganın kaldığı otelde kibleyi sorduğu ve kız kardeşinin üniversitede başörtüsü yasağı ile mücadele ettiği gibi ayrıntılara yer verilmiştir. Hürriyet'in yorumuna göre saldırının sebebi de kız kardeşinin bu durumudur (Hürriyet, 26 Nisan 2007). Oysa saldırganın kardeşinin örtülü olmağı aynı gün meydana çıkacaktır (Yeni Şafak, Cebinden ‘Kuvayı Milliye’ kartı çıktı, 2007). Tıpkı Danıştay saldırısında olduğu gibi YÖK saldırısında da Hürriyet'in “türban” vurgulu haberleri, başörtüsü savunucularını ne yapacakları belli olmayan saldırgan tipler gibi göstererek zan altında bırakan

bir yayıncılık örneğidir. Her iki olayda da başörtüsü, kanlı girişimlerin baş müsebbibi olarak gösterilmiş ve bu da başörtüsünün – ve dolayısıyla başörtülülerin – bir tehdit unsuru olarak imlenmesini beraberinde getirmiştir.

Hürriyet'in kelime seçimi ile *türban*, korkunun görünen yüzü ve sembolü haline getirilse de topluma derinden pompalanan esas korku Türkiye'de laikliğin yürürlükten kaldırılarak ülkenin bir *din devleti* haline getirileceği ve *medeni* Batı'dan koparılarak Ortadoğu'nun *üçüncü dünya ülkelerinden* birine dönüştürüleceği korkusudur (Özkır, 2011, s. 101). Bu korkunun pompalanması ise askerin işine yaramakta ve elini hükümete karşı kuvvetlendirmektedir. Zira olası bir askeri darbe durumunda Türkiye “sadece yirmi yıl” geri gidecekken *irtica* başa gelirse en az “yüz yıl geri gideceğimiz” algısı oluşturulmuştur (Görmüş, 2011, s. 33). Yani darbe ihtimali, medya tarafından, hükümetin anti-laik diye yaftalanan tutum ve eylemlerinden daha zararsızmış gibi gösterilmektedir.

Cumhuriyet Mitingleri

2007 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde gerçekleşen belki en önemli eylem Cumhuriyet Mitingleridir. Mitingler tamamen sivil inisiyatifler tarafından gerçekleştiriliyor gibi görünse de perdenin arkasında askerin olduğu bilinmektedir.⁸ Nitekim M. Ali Birand bu sivil laik inisiyatiflerin hangi grupları kapsadığını şöyle açıklar:

Askeri darbeye iten, zorlayan daima laik kesim olmuştur. Laik kesim ayrımı da şöyledir:

- Genelde CHP; sosyal demokrat politikacılar. İşlerinde normal seçimle hiçbir şey olamayacaklarını bilen, asker sayesinde kendine bir pozisyon sağlamak isteyenler.
- Orta ve büyük sermaye grupları.
- Emekli ve çalışan yargı bürokrasisi.
- Üniversite öğretim üyeleri.
- Emekli ve muvazzaf askerler.
- Medya.

Hepimizin de ortak bir hedefi vardı: “Kendi kurduğumuz bir sistemi paylaşmamak...” (Birand, Askeri Hep Laik Kesim Kışkırttı, 2011)

8 Posta gazetesi Cumhuriyet Mitinglerini haberleştirirken, 28 Şubat döneminin en meşhur manşetlerinden biri olan “Bu Defa İş Silahsız Kuvvetler Halletsin” (Hürriyet, 20 Aralık 1996) manşetine nazire yaparak “Silahsız Kuvvetler” manşetini kullanmıştır (Posta, 15 Nisan 2007).

Birand'ın ifade ettiği ortak hedef sebebiyle mitinglere sahip çıkan merkez medya, ayrıca okurlarını mitinglere katılım için teşvik eder. Mitinglerle ilgili her detay merkez medyada haber olur ve üzerinde günlerce yazılar yazılır.

Cumhuriyet mitinglerinde irtica tehdidi etrafında örülen söylem, halkı tehdide tepkisiz kalmak yerine harekete geçmeye çağırır. İnsanlar ordunun siyasete vesayetini meşrulaştırmak ve desteklemek için mücadele sahasına girmeye davet edilirler (Cizre & Çınar, 2003, s. 322). Cumhuriyet Mitinglerinin hizmet ettiği bu misyon her mitingin bir hesaplaşma ve restleşme havasında geçmesine neden olur. Siyaset yerine askeri vesayeti alenen destekleyen gruplar, 'rejim kaygınız varsa yalnız değilsiniz' fikrini yayarak daha fazla destek toplamaya çalışırlar.

Cumhuriyet mitinglerinde Kemalist kadın dernekleri ön plandadır. Cumhuriyet Kadınları Derneği ve Türk Kadınlar Birliği'nin yanı sıra Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) ve Çağdaş Eğitim Vakfı (ÇEV) gibi kuruluşlar mitinglere aktif destek sağlamıştır (Yüksel, ve diğerleri, 2009). Bunlar arasında özellikle ÇYDD göze çarpar. 1989 yılında "İslami uyanışı büyük bir tehdit olarak gören Kemalist kadınlar" tarafından "dincilerle savaşmak için" kurulan ÇYDD (Arat, 1997, s. 108), Cumhuriyet mitinglerinin de başını çekmektedir. Kurucularından Aysel Ekşi derneğin işleyiş motivasyonunu şöyle açıklar:

Bir süredir ülkemizde "kadınların dilediği gibi giyinme özgürlüğü" perdesi arkasında gizlenen, gerçekte toplumumuzu orta çağın karanlıklarına döndürmeye çabalayan, ciddi ve sinsî bir gerici hareketiyle karşı karşıyayız. Bir avuç bağnaz veya kökü dışarıda mutaassıp dincinin, iyi niyetli, masum pek çok insanımızı da kandırarak sürüklediği bu gerici hareketin, yıkılacak ilk hedef olarak laik cumhuriyeti gördüğünden ve şeriat düzeninin peşinden gittiğinden şüphe etmiyoruz... Bizler bu tehlikenin bilinci ve Atatürk devrimlerinin bize verdiği yetkiyle Atatürk devrimlerini, laik cumhuriyeti ve onların ayrılmaz bir parçası olan haklarımızı korumak amacıyla bir araya geldik (Arat, 1997, s. 108-109).

Bu cümleler, elinizdeki makale boyunca sık sık tasvir edilmeye çalışılan laik Kemalist hegemonik zihniyetin kısa ve öz bir hülâsasıdır. Bunların, aktif bir iç-grup üyesinin bizzat kendi ağzından dökülmesi de ifadelerin önemini artırmaktadır. Eğitimli elit laik kesim kendilerini güçle ve devletle özdeşleştirdiği için, halk adına neyin iyi neyin kötü olduğuna karar verme yetkisini

kendinde görür. Masum ve cahil olarak nitelenen halkın “dinciler” diye yaf-talanan kişiler tarafından kandırılmasını engelleme vazifesi de yine bu kesimin kendi kendisine attığı bir misyondur (Arat, 1997, s. 109). Fakat bu öz sorumluluk söylemi, hegemonik güç yarışında halkın irtica korkusuyla manipüle edilmesini gizleyen bir maske gibidir. Yani Cumhuriyet mitingleri, bir bakımdan, devletin laik Kemalist ‘sahipleri’ ile yeni dindar burjuva arasındaki güç savaşının dışı vurumudur.

Cumhuriyet mitinglerinde *şeriat* ve *laiklik* anahtar kelimeler gibidir. “Çankaya yolları Şeriata kapalı”, “Çankaya laiktir laik kalacak”, “ABD’nin imamı, kaçsa sattın vatani?”, “Çankaya’da imam görmek istemiyoruz”, “Tehlikenin farkındayız”, “Türkiye sizden utanıyor”, “Şeriat istemiyoruz” gibi sloganlar ön plana çıkar. Başbakan Erdoğan başta olmak üzere tüm kabine mensupları *cumhuriyet değerlerini* (laiklik kastedilmektedir) içselleştirememekle ve hatta bunlara karşı olmakla suçlanır (Yüksel, ve diğerleri, 2009, s. 46). Mitinge katılanlar hükümetin gizli bir *şeriat devleti* kurma planı olduğuna emin gibidirler. Dolayısıyla adayın isminden ziyade dindar kimliği kabul görmemektedir. Mitinglerde bir sembol olarak başörtüsü yine karşımıza çıkar. Katılımcılar attıkları sloganlarla “laikliğin kalesi” olan Çankaya’da “türban” görmek istemediklerini vurgularlar (Birand, 2006).

Cumhuriyet mitinglerine açıktan destek veren Hürriyet gazetesi, süreç boyunca *laiklik* ve *şeriat* kelimelerini Türkiye’deki -Cumhuriyet gazetesi dahil- bütün gazetelerden daha fazla sayıda kullanmıştır (Yüksel, ve diğerleri, 2009). Önce Ankara Tandoğan, sonra İstanbul Çağlayan ardından Manisa, Çanakkale, Marmaris ve İzmir’de gerçekleşen mitingler için Hürriyet’in ilk sayfasında kullandığı başlıklardan bazıları şunlardır: “En güçlü itiraz” (Hürriyet, 15 Nisan 2007), “Kadınlar Çankaya’da türbana karşı” (Hürriyet, 26 Nisan 2007), “Saat 1’de, Çağlayanda: Mitingin en önemli sloganı ‘şeriata hayır, yaşasın cumhuriyet’ olacak” (Hürriyet, 29 Nisan 2007), “Çağlayan’da kadın devrimi” (Hürriyet, 30 Nisan 2007), “Gösterilere bayrak yetiştiriyor” (Hürriyet, 12 Mayıs 2007), “İşte Atam, İzmir” (Hürriyet, 14 Mayıs 2007). Bu haberler genellikle Anıtkabir, Türk bayrağı, mitinge katılan başı açık kadınların ve başörtülü Hayrünnisa Gül’ün fotoğrafları gibi görsel öğelerle güçlendirilmiştir.

Cumhuriyet mitingleri süresince Hürriyet korku çekiciliği unsurlarını çift taraflı kullanma hususunda epey mahirdir. Bir yandan mitinglerdeki kalabalığı coşkulu bir sunum eşliğinde kullanarak hükümeti olası bir müdahale ihtimali ile tehdit ederken, öte yandan halkı hükümette mücessem olduğu

iddia edilen irtica tehdidi ile korkutmaktadır. Bu çift taraflı söylemin her iki tarafı da askerin işine yaramakta, ona meşruiyet zemini oluşturmaktadır.

27 Nisan E-Muhtırası

24 Nisan’da AK Parti Abdullah Gül’ü Cumhurbaşkanlığı için aday gösterir. İlk turu 27 Nisan’da yapılan seçimde Gül yeterli oyu alamaz. Aynı günün akşamında TSK kendi internet sitesinde laiklik vurgulu bir metin yayınlar. Hükümet kanadında endişeye yol açan metin özetle şunları söylemektedir:

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde artırdıkları müşahede edilmektedir. ... bu faaliyetlere girişenler, halkımızın kutsal dini duygularını istismar etmekten çekinmemekte, devlete açık bir meydan okumaya dönüşen bu çabaları din kisvesi arkasına saklayarak, asıl amaçlarını gizlemeye çalışmaktadırlar. ... Genelkurmay Başkanlığınca yetkili kurumlar bilgilendirilmesine rağmen herhangi bir önleyici tedbir alınmadığı gözlenmiştir. ... Cumhuriyet karşıtı olan ve devletimizin temel niteliklerini aşındırmaktan başka amaç taşımayan bu irticai anlayış, son günlerdeki bazı gelişmeler ve söylemlerden de cesaret almakta ve faaliyetlerinin kapsamını genişletmektedir. ... Bu tür davranış ve uygulamaların, Sn. Genelkurmay Başkanı’nın 12 Nisan 2007 tarihinde yaptığı basın toplantısında ifade ettiği “Cumhuriyet rejimine sözde değil özde bağlı olmak ve bunu davranışlarına yansıtma” ilkesi ile tamamen çeliştiği ve Anayasanın temel nitelikleri ile hükümlerini ihlal ettiği açık bir gerçektir. Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri ... gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir (MyNet, 2015).⁹

9 TSK, bildiri metnini 2011’de kendi internet sitesinden kaldırmıştır. Bu nedenle bildiriye ancak alternatif kaynaklar üzerinden ulaşılabilmektedir.

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt imzasını taşıyan metin, hemen ilk dakikalarda Kemalist bürokratik oligarşinin önemli kurumları tarafından “muhtıra” olarak nitelendirilir. İlginç olan ise, bütün muhalif siyasi aktörlerin bu elektronik muhtırayı sevinçle karşılamasıdır.¹⁰ Yani demokrasinin yanında duracakları düşünülen siyasiler, tam tersine, askeri vesayete destek verirler.

Fakat, beklenenin aksine, AK Parti hükümeti geri adım atmayınca TSK muhtırası boşa düşme riski ile karşı karşıya kalır. Hükümet muhtıra metnine karşı yaptığı açıklamada Genel Kurmay Başkanının Başbakanına bağlı bir memur olduğunu, dolayısıyla hükümet aleyhine bir inisiyatif alamayacağını söyleyince siyasi hava değişir. Muhtıranın laik çevrelerde yarattığı heyecan yerini belirsiz bir gerginliğe bırakır. Askerden ikinci bir hamle gelmediği ve hükümet de askere taviz vermeme konusundaki kararlı tutumundan vazgeçmediği için e-muhtıra çok kısa bir süre içerisinde gayrimeşru hale gelir. Bu gergin ortamda hükümet erken seçim kararı alıp¹¹ 22 Haziran 2007 seçim-

10 «... gelin 2006'daki Danıştay Baskını ile başlayıp, Cumhuriyet Gazetesi'nin “Tehlikenin Farkında mısınız” manşetleriyle büyütülen, ardından önce 12 Nisan 2007'de dönemin Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın “sözde değil özde laikliğe bağlılık” açıklamasıyla tırmanan, Şener Eruygur'un başını çektiği ADD öncülüğündeki 14 Nisan 2007'de Tandoğan'da düzenlenen ilk cumhuriyet mitingiyle sokaklara taşan cumhurbaşkanlığı krizinin sonucunda 27 Nisan 2007 gecesi saat 11.30'da yayımlanan muhtıraya destek vere(nleri) yeniden hatırlayalım:

CHP Genel başkan Yardımcısı Onur Öymen (Muhtıradan bir gün sonraki açıklaması): “Genelkurmay'ın tespitleri bizim tespitlerimizden farklı değildir. Altına imzamız atarız. ‘Ne mutlu Türküm diyene’ sözünü kimse küçümsemez ve bunu küçümseyenleri devletin düşmanı sayarız. Türkiye'yi Atatürk düşmanlarına teslim etmeyeceğiz.”

CHP Genel Sekreteri Önder Sav (Muhtıranın ardından Anayasa Mahkemesi'nin verdiği 367 kararından sonra): “Gözümüz aydın, Türkiye'nin gözü aydın.”

TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ: “AKP toplumda git gide artan ve TÜSİAD'ın da paylaştığı laik rejimi koruma kaygısını yeterince dikkate almıyor. Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamasıyla yaratılan fiili durum demokratik teamüllere uygun değil. Laikliği ve demokrasiyi korumak için bir an önce genel seçimlere gidilmeli.”

Oktay Ekşi (Hürriyet): “Bu adı konmamış bir muhtıradır. Genelkurmay Başkanı'nın sözleri gayet açık, eğer demokrasinin kavram ve kuramlarını kullanarak bu cumhuriyetin laik karakterini tahrir etmek onu yıkmak istiyorsanız biz buna müsaade etmeyiz diyor.”

Ertuğrul Özkök (Hürriyet): “Demokrasi kaygısıyla, sadece askeri eleştirmek, ne adil, ne yararlı, ne de sonuç verici bir girişim olacaktır. Çünkü o bildiriye savunulan görüşler, toplumun önemli bir bölümü tarafından paylaşılmaktadır.”

Yılmaz Özdil (Sabah): “Hâlâ deniyor ki, bundan sonraki adım ne olur? Bundan sonraki adım, tank olur. Gücüm var diye dayatırsan, gücü olan sana dayatır”.» (Oğur, 2010)

11 Erken seçim kararı en çok da laik Kemalist hegemonik çevreler tarafından desteklenmiştir ve Hürriyet de seçim kararının alınmasını yaptığı haberlerle teşvik etmiştir:

“Çatı DYP'de Başkan Ağar”, *Hürriyet*, 20.04.2007

lerinde %47 gibi hayli yüksek bir oy oranıyla yeniden iktidar olunca Genelkurmay Başkanı Y. Büyükanıt muğlak bir pozisyonda kalır. Laik kesimden bazı gruplar onu ‘muhtıra vererek AK Partiyi mağdur konumuna düşürüp halkın partiye sahip çıkmasını ve onun yeniden iktidar olmasını sağlamak’ ile suçlarlar. Yani muhtıra verenleri başta alkışlayan çevreler, muhtıra beklenen sonucu vermeyince öfkelerini yine muhtıra verenlere çevirmişlerdir (Oğur, 2010).

Başörtüsü Yasağının Kalkmasına Yönelik Anayasa Değişikliği Girişimi

Yeni hükümet 28 Ağustos 2007’de Abdullah Gül’ü Türkiye’nin 11’inci Cumhurbaşkanı olarak seçer. Hürriyet ise ilk olarak, hükümetin üniversitelerde başörtüsü yasağını kaldırmak amacıyla attığı adımları gündemine alır. Gazeteye göre AK Parti, meclisteki büyük muhalefet partilerinden biri olan MHP ile “türban için uzlaş(mıştır)” (Hürriyet, 25 Ocak 2008). Fakat gazete bu uzlaşının oldukça sınırlı bir mahiyette olduğunu iddia etmektedir: Başörtüsü özgürlüğü “sadece üniversitelerde” ve “sadece çene altı” kapsama alanında geçerli olacaktır (Hürriyet, 30 Ocak 2001). Çene altı demek, başörtüsünün iki parçasını çenenin altından bağlamak için iğne kullanılmaması, bunun yerine düğüm atılması demektir (Hürriyet, 29 Ocak 2008). Bu arada Hürriyet günlerce ‘kadınlar başörtüsüne iğne mi taksın, yoksa düğüm mü at-sın’ tartışması yapar. Hatta bağlama şekillerini yanlış anlamaya yer kalmayacak şekilde fotoğraflarla anlatmaya girişir. Çünkü gazeteye göre bağlamadaki stil farkı, aslında zihniyet farkını temsil etmektedir. Gazete yazarlarından Bekir Coşkun bu farkı şöyle ifade eder: “Türbanın bağlama yeri ‘çenenin altı’ olunca hem demokrasiye uygun düşüyor, hem devrim yasaları açısından zararsız oluyor, hem laik cumhuriyet elden gitmiyor” (Coşkun, 2008).

“Ya Uzlaşma Ya Erken Seçim”, *Hürriyet*, 28.04.2007

“Baykal: Siyaset Bir Uzlaşmadır, Açar: Sandık Her Sorunu Çözer, Mumcu: Derhal Seçime Gidilsin”, *Hürriyet*, 29.04.2007

Enis Berberoğlu, “Anayol’un Amblemi Bile Belli Oldu”, *Hürriyet*, 05.05.2007

“Yazlıktan Otobüslerle Taşyacağız”, *Hürriyet*, 05.05.2007

“CHP ve DSP’nin Birleşme Mesajı İzmir Mitinginde”, *Hürriyet*, 07.05.2007

“Çankaya’yı Millet Seçerse Egemenlik Parçalamır”, *Hürriyet*, 12.05.2007

“Yasemin’i Hatırlatan Spiker DP Adayı”, *Hürriyet*, 16.05.2007

“El Ele Seçim Startı”, *Hürriyet*, 15.05.2007

“Solda Özlenen Beraberlik: CHP-DSP İttifakı Tamam”, *Hürriyet*, 18.05.2007

“Samsun’daki Coşkuya Birleşik Sol Damgası”, *Hürriyet*, 21.05.2007

Düğüm atmak geleneksel örtünme biçimi iken, iğne kullanmanın örtüyü siyasi sembol kılmak anlamına geldiğini iddia eden Hürriyet, ikinci tür örtünmeye izin verilmeyeceğini ummakta ve bunu ısrarla dile getirmektedir. Ancak çok geçmeden AK Parti kanadından yalanlama gelir. Parti kadınların örtünme tarzına müdahale edemeyeceklerini açıklar (Hürriyet, 31 Ocak 2008).

Bu tarihten sonra, Hürriyet üslubunu sertleştirir. Gazeteye göre yasa tasarısı meclisten geçerse Türkiye bir teokrasi olacaktır; kadınların başı zorla kapatılacak, laik düzen çökecek ve eğitim tam bir kaosa sürüklenecektir (Hürriyet, 2 Şubat 2008). Bu tarz haberler aslında korkudan çok öfkeyi yansıtmaktadır. Statüko için değişim çanları çaldıkça açığa çıkan öfke, kendisine öfke duyulmanın (*ötekiler/başörtülüler*) bir tehdit unsuruna dönüştürülmesine sebep olmuştur. Başörtüsü yasağını kaldıran anayasa değişikliğinin meclisten geçtiği gün, Hürriyet artık tarafsızlık imajını bile umursamayacak kadar öfkeli. Gazetenin attığı “411 El Kaosa Kalktı” (Hürriyet, 10 Şubat 2008) manşeti, yakın tarihte üzerinde en çok konuşulan, yazılan ve akademik çalışmalar yapılan manşetlerden biri, hatta belki birincisidir.

Anayasa değişikliği teklifine, meclisteki 550 delegeden 411'i evet oyu verir. Bu çoğunluk Hürriyet'e göre kötü günlerin habercisidir. Gazete başörtüsünün Türkiye'yi böldüğünü, kardeşi kardeşe düşürdüğünü, kutuplaşma ve kaygı yarattığı yazar (Hürriyet, 10 Şubat 2008). Haber, yüzü “Anayasa değişikliği meclisten geçti” yazısıyla kapatılmış, dolayısıyla görünmeyen başörtülü bir kadın görseli ile sunulur. Örtülü kadının tam çaprazında, Ankara'daki başörtüsü karşıtı gösteriden bir grup kadının fotoğrafı bulunmaktadır. Örtülü kadının görünmeyen yüzünün aksine, bu kadınların yüzleri açıktır, görüntüleri nettir. Haberin diğer köşesinde ise “AKP'lilerin eşlerini tesettüre sokma öyküleri” yer alır (Hürriyet, 10 Şubat 2008). Haber, AK Partili milletvekillerinin eşlerinin kendi iradelerini yok sayarak onları kocalarının her zorlamasına itaat eden birer kukla gibi sunmaktadır. Ayrıca haberin veriliş tarzında sadece söz konusu eşlerin değil tüm örtülü kadınların hedef alındığı aşıkardır. Gazete örtünen tüm kadınları, iradelerini kullanamamakla suçlamaktadır. Haberin satır aralarında gizli mesaj ise, kendi eşlerini örtünmeye zorlayan bu erkeklerin aynı şeyi ülkedeki diğer tüm kadınlara da yapmalarının mümkün olduğudur. Gazete bu şekilde tehdit algısını tekrar pompalar. Neticede korku söylemi meyvesini verecek, 2008'deki bu anayasa değişikliği sadece 4 ay sonra Anayasa mahkemesi tarafından iptal edilecek ve başörtüsü yasakları Ekim 2013'e kadar devam edecektir.

Hürriyet'in Tavır Değişikliği

22 Haziran 2007 genel seçimlerinde aldığı yüksek oy oranıyla AK Parti siyasetteki yerini sağlamlaştırır. Bu dönemde başta Hürriyet olmak üzere Türkiye'deki merkez medyanın yavaş yavaş üslubunu yumuşattığı gözlemlenir. 2010'lu yıllara gelindiğinde *irtica* tehdidi söyleminin neredeyse sadece birkaç marjinal gazete tarafından sürdürüldüğü söylenebilir. Bu çok önemli bir gözlemdir; çünkü *irtica* tehdidi algısının yapaylığını açıkça gözler önüne serer. Eğer bu tehdit iddia edildiği kadar ciddi ve yakın olsaydı tehdidin kaynağı olarak gösterilen AK Parti güçlendikçe tehdidin artması beklenirdi. Oysa tam tersi olmuş, AKP güçlenince tehdit söylemi alıcısını yitirmiş ve giderek zayıflamıştır. Böylece, *irtica* söyleminin siyaseti manipüle etmek için kullanılan bir araç olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Artık ihtiyacı karşılamadığından, medya onu yavaş yavaş terk etmiştir.

Bu süreçte Hürriyet'in tavır değişikliği gözle görünür boyuttadır. Mesela, her üç seçimin de galibi aynı olmasına rağmen, 2002 ve 2007 genel seçimlerinde Hürriyet Gazetesi'nin birincil gündemi *irtica* tehdidi iken 2011 seçim sürecinde birkaç aykırı ses dışında bu konu neredeyse gündeme bile gelmemiştir. Hürriyet'in bu değişimi, gazetenin güç ve kudret sevdasıyla açıklanabilir. 27 Nisan 2007'den sonra Türk siyasi hayatında çok ciddi bir değişim yaşanmış ve ordu siyaset üzerindeki vesayetini/gücünü kaybetmiştir. Ordunun bile siyasi otoriteye boyun eğdiği bir ortamda Hürriyet muhalif ve marjinal pozisyona düşmeyi göze alamamıştır. Böylece gazete, muhalif fikirlerini satır aralarına saklayarak üslubunda tedrici bir yumuşamaya gitmiştir. Yine de gazetenin *irtica* tehdidi söyleminden tamamen vazgeçtiği söylenemez; ancak konjonktür değişene kadar bunu dile getirmemeyi tercih edecektir.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti aktif ve saldırgan laiklik zemininde kurulmuştur. Cumhuriyetin kurucuları, dinin hiçbir kamusal görünümüne serbest bir alan bırakmayarak, laiklik ilkesini en sert anlamıyla uygulamıştır. Tüm Kemalist cumhuriyet devrimleri de laiklik zemini üzerine inşa edildiğinden, devletin benimsediği şekli ile laikliğe herhangi bir muhalefet yeni rejime muhalefetle eş tutulmuştur. *İrtica* ise her türlü muhalefeti tek torbaya doldurmaya yarayan kullanışlı bir devlet sopasının adıdır. Hegemonik yapıdaki Kemalist bürokratik oligarşinin en sadık ideolojik aygıtı ise medya olagelmıştır. Merkez medya, on yıllar boyunca, *irtica* sopasını çift taraflı kullanmıştır; bir taraftan kamuoyunda korku, endişe ve kaygı havası yaratırken öbür taraftan yarattığı

havayı bir tehdit unsuruna çevirip seçilmiş hükümetleri manipüle etmeye çalışmıştır.

Bu makale uzun yıllar boyunca merkez medyanın “amiral gemisi” olarak adlandırılan Hürriyet gazetesinin 2007 Cumhurbaşkanlığı seçim sürecinde Kemalist seçkinler adına siyasi manipülasyon için uyguladığı korku siyasetini analiz etmiştir. *İrtica* suçlamasına ve onu çevreleyen tehdit ve korku söylemlerine odaklanmıştır. Makale aynı zamanda irtica tehlikesinin gerçekliğini ve rejim için ciddi bir tehdit olup olmadığını da sorgulamıştır. Hürriyet gazetesinin manşet ve başyazıları çerçevesinde yapılan içerik ve söylem analizleri ile *irtica* tehdidinin suni olduğu, Kemalist bürokratik oligarşiyi koruma adına devreye sokulduğu ve siyasete siyaset dışı müdahaleleri meşrulaştırmayı amaçladığı tespit edilmiştir. Siyaset dışı müdahalenin birincil aktörü olan ordunun siyaset ile ilişkisi değiştikçe medya ile ordunun ilişkisi değişmiştir. Bu gelişme merkez medyadaki *irtica* temalı korku söylemini de etkilemiştir. İrtica gündemden düşerken geriye kalan, kurgusal ve hayalî korkularla dolu geçen yıllar, baskılanan gruplar, verilmeyen hak ve özgürlükler olmuştur.

KAYNAKÇA

- The New York Times. (13 Ekim 2001). The Deep Intellectual Roots of Islamic Terror.
- Çakı, C., & Mazıcı, E. (2018). Adolf Hitler'in Korku Çekiciliği Bağlamında Kamu Spotu Reklamlarında Kullanımı. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(3), s. 290-306.
- Çelenk, S. (2009). Ayrımcılık ve Medya. B. Çaplı, & H. Tuncel (Dü) içinde, *Televizyon Haberciliğinde Etik* (s. 211-228). Ankara: Fersa Matbaacılık.
- Özkök, E. (2003, Eylül 5). Hürriyet'in O Cümlesi Değişir Mi? *Hürriyet*.
- Özkök, E. (2006, Mayıs 18). Cumhuriyet'in 11 Eylülü. *Hürriyet*.
- Özkök, E. (4 Kasım 2002). Bir Şakamın Ardındaki Duygular. *Hürriyet*.
- Özkar, Y. (2011, November). 27 Mayıs'tan 27 Nisan'a Asker-Gazeteci İlişkisi. *Turkish Journal of Business Ethics*, 4(8), 91-114.
- (21 Aralık 2006). Haberler: [https://www.haberler.com/guncel/ankara-bakan-akdag-dan-peruklu-yuzlesme-haberine-haber/](https://www.haberler.com/guncel/ankara-bakan-akdag-dan-peruklu-yuzlesme-haberine-haber/ adresinden alındı) adresinden alındı
- Abrahamian, E. (2002). The US Media, Samuel Huntington and September 11. *Middle East Report*, no: 223, s. 62-63.
- Alankuş Kural, S. (1995). Türkiye'de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili. *Toplum ve Bilim*(67), 76-110.
- Althusser, L. (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. İstanbul: İletişim yayınları.
- Arat, Y. (1997). The Project of Modernity and Women in Turkey. S. Bozdoğan, & R. Kasaba içinde, *Rethinking Modernity and National Identity in Turkey* (s. 95-112). University of Washington Press.
- Atay, O. (2020). *Türk'e Tapmak*. İstanbul: İletişim.

- Balççek İlter'le Söz Sende. (2012, Eylül 12). *Serra Yılmaz :''Başörtülü Görünce Korkuyorum, Öcü Gibi Geliyorlar''*. <https://www.dailymotion.com/video/xuyuwc> adresinden alındı
- Balç, Ş. (2007). Negatif Siyasal Reklamlarda İkna Edici Mesaj Stratejisi Olarak Korku Çekiciliği Kullanımı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 73-106.
- Barutçu, İ. (2010, Ekim 18). Emeç'ten Önce Simavi'yi öldüreceklerdi. (F. Vural, Röportaj Yapan) *Aksiyon Dergisi*.
- Barutçu, İ. (2012). *Babîli Tanrıları: Simavi Ailesi*. İstanbul: Destek Yayınevi.
- Bezirgan Arar, Y., & Bilgin, N. (2010, Bahar). Gazetelerde Ötekileştirme pratikleri:Türk Basını Üzerine Bir İnceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 30.
- Bila, F. (2008, Nisan 18). Rahşan Ecevit: Laiklikten vurulursa Türkiye çöker. *Milliyet Gazetesi*.
- Bilgiç, E. E. (2010). *The Role of the Press in the Construction of National Identity 1934-37*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Birand, M. A. (2006, 06 07). Başbakan Çankaya'ya Çıkmayacağını Açıklamalı. *Hürriyet*.
- Birand, M. A. (2011, 05 24). Askeri Hep Laik Kesim Kışkırttı. *Posta*.
- Cangöz, İ. (2008). *Discussing Journalists as Intellectuals: Hegemony, Occupational Ideology and Power*. 5 4, 2012 tarihinde Intellectuals, Knowledge, Power – First Global Conference 2008 – Session 2: Politics and the Intellectual: <http://www.inter-disciplinary.net/ci/intellectuals/int1/Cangoz%20paper.pdf> adresinden alındı
- Chomsky, N. (1989). *Necessary Illusions*. London: Pluto Press.
- Chomsky, N. (1997). *Demokratik İdeallerin Çöküşü*. İstanbul: Pınar Yayınları.
- Cizre, Ü., & Çınar, M. (2003). Turkey 2002: Kemalism, Islamism, and Politics in the Light of the February 28 Process. *The South Atlantic Quarterly*, 102(2/3).
- Coşkun, B. (2008, 30 Ocak). Çene Altı Laikliği. *Hürriyet*.
- Crocker, J., Major, B., & Steele, C. (1998). Social Stigma. D. G. S. Fiske (Dü.) içinde, *Handbook of Social Psychology* (Cilt 2, s. 504-553). Boston: McGraw-Hill.
- Dünya Bülteni. (2013, Mayıs 1). 'Saldırgan laiklik' zirve yaptı. <https://www.dunyabulteni.net/amerika/saldırgan-laiklik-zirve-yapti-h258143.html> adresinden alındı
- Dinç Bilgin'den Flaş Açıklamalar. (2010, Mart 8). *İlke Haber*.
- Doğan, A. (2002, 9 10). Asıl İmparatorluk Koç'lar, Ben Onlarla Boy Ölçüşemem. (N. Akman, Röportaj Yapan) *Zaman Gazetesi*.
- Doğan, D. M. (2007, Nisan-Haziran). Sözlüklerde 'İrtica' Arayışı. *İslamiyat*, 10(2).
- Görmüş, A. (2011). *Büyük Medyada Ergenekon Haberciliği* (Cilt 2). İstanbul: Etkileşim.
- Gürkan, N. (1998). *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Simon and Schuster.
- Gramsci, A. (1971). *Prison Notebooks*. London: Lawrence and Wishart.
- Hürriyet. (10 Şubat 2008). 411 El Kaosa Kalktı.
- Hürriyet. (10 Şubat 2008). AKP'lilerin Eşlerini Tesettüre Sokma Öyküleri.
- Hürriyet. (12 Aralık 2006). Tarıkatta Aşk, Şiş ve Cinayet.
- Hürriyet. (12 Mayıs 2007). Gösterilere Bayrak Yetişmiyor.
- Hürriyet. (13 Şubat 2006). "İnce" Sının Zorlamayın Laiklik Değişmez.

- Hürriyet. (14 Mayıs 2007). İşte Atam, İzmir.
- Hürriyet. (15 Aralık 2006). Doçentin Eşine "Peygamberim" Davası.
- Hürriyet. (15 Nisan 2007). En Güçlü İtiraz.
- Hürriyet. (17 Aralık 2006). Testis Diye Çekmediler.
- Hürriyet. (17 Nisan 2006). Üniversitede 31 Mart Vakası.
- Hürriyet. (18 Mayıs 2006). Kazıya Kazıya.
- Hürriyet. (2 Ocak 2006). Doktorun Türban Isranı.
- Hürriyet. (2 Şubat 2008).
- Hürriyet. (20 Aralık 1996). Bu Defa İş Silahsız Kuvvetler Halletsin.
- Hürriyet. (20 Aralık 2003). Mini Etekli Kızı Yaktılar.
- Hürriyet. (21 Aralık 2006). Peruklu Yüzleşme.
- Hürriyet. (23 Aralık 2006). Bir Şarlatanın Mürit Sohbeti.
- Hürriyet. (25 Ocak 2008). Türban İçin Uzlaştılar.
- Hürriyet. (26 Nisan 2007).
- Hürriyet. (26 Nisan 2007). Kadınlar Çankaya'da Türbana Karşı.
- Hürriyet. (27 Mayıs 1960). Türk Ordusu Vazife Başında. s. 1.
- Hürriyet. (28 Ağustos 2004). Zinaya Ceza Verilmesini Anadolu Kadını İstiyor.
- Hürriyet. (29 Nisan 2007). Saat 1'de, Çağlayan'da.
- Hürriyet. (29 Ocak 2008). Çene Altı Formülü.
- Hürriyet. (30 Nisan 2007). Çağlayan'da Kadın Devrimi.
- Hürriyet. (30 Ocak 2001). Sadece Üniversite Sadece Çene Altı.
- Hürriyet. (31 Ocak 2008). İğne mi Takar Düğüm mü Atar Biz Karşmayız.
- Hürriyet. (4 Aralık 2006). Trende Kıyama Durmak İstedi.
- Hürriyet. (5 Aralık 2006). Hızlı Feribot Kibleyi Buldu.
- Hatiboğlu, M. S. (2007, April-June). İrtica Nerede? *İslamiyat*, 10(2), 9-23.
- İskit, S. R. (1939). *Türkiyede matbuat rejimleri*. Ankara: Ülkü matbaası.
- Köker, O. (2001). Necdet Sakoğlu'yla Osmanlı'da idamlar üzerine. *Toplumsal Tarih*, 91, 11-14.
- Kıvanç, T. (2009, Ocak 27). Hürriyet'in Logo'su. *Yenişafak*.
- Kennedy, P. (27 Ocak 2002). The Real Cultural Wars. *The New York Times*, .
- Kristeva, J. (1982). *Powers of Horror*. NY: Columbia Univ. Press.
- Kurtbağ, Ö. (2010, 7 29). *Gramsci Hegemonya Söyleminin Temel Kavramları*. 5 4, 2012 tarihinde USAK Staratejik Gündem: <http://www.usakgundem.com/ders-notu/23/gramsci-hegemonya-s%C3%B6yleminin-temel-kavramlar%C4%B1.html> adresinden alındı
- Major, B., & O'Brien, L. T. (2005). The Social Psychology of Stigma. *Annual Review of Psychology*, 56, 393-421.
- Milliyet. (4 Eylül 1999). 28 Şubat Süreci Bin Yıl da Sürer.

- Mora, N. (2009, 5 4). *Medya Metinlerinde Hegemonik Söylem*. 5 4, 2012 tarihinde Dördüncü Kuvvet Medya: <http://www.dorduncukuvvetmedya.com/arsiv/article9d81.html?sid=13204> adresinden alındı
- MyNet. (2015, Aralık 4). *27 Nisan E-Muhtırası Tam Metni*. <https://www.mynet.com/27-nisan-e-muhtirasi-tam-metni-110102212559> adresinden alındı
- Ogg, F. (1913). *The Governments of Europe*. Macmillan Company: <http://www.readcentral.com/chapters/Frederic-Austin-Ogg/The-Governments-of-Europe/019>. <http://www.readcentral.com/chapters/Frederic-Austin-Ogg/The-Governments-of-Europe/019> adresinden alındı
- Oplinger, J. T., Talbot, R. P., & Aktay, Y. (2010). Dikenli Tel ve Vücut Avcıları: Komplonun Üretimi ve Elit Tahakkümü. Y. Aktay içinde, *Korku ve İktidar* (s. 19-81). İstanbul: Pınar Yayınları.
- Oğur, Y. (2010, 07 29). İşte Tam Liste “Muhtıra İşbirlikçileri”. *Taraf*.
- Posta. (15 Nisan 2007). Silahsız Kuvvetler.
- Rogers, R. W. (1975). Protection Motivation Theory of Fear Appeals and Attitude Change. *The Journal of Psychology*, 91, 93-114.
- Sakal, F. (2009). Tek Parti'nin Vatandaşları ve Ötekileştirdikleri. *History Studies*, 1(1), 134-160.
- Sami, Ş. (1905). *Kamus-u Fransevi* ((4. Basım) b.). İstanbul.
- Sarp, A. (2007, Mayıs 13). İslam ve Şeriat Toplumlarında Kadın Hakları. *Hürriyet*.
- Seydel, E., & Boer, H. (1996). Protection Motivation Theory. M. Connor, & P. Norman (Dü) içinde, *Predicting Health Behavior*. Buckingham, UK: Open University Press. 2 16, 2012 tarihinde http://www.utwente.nl/cw/theorieenoverzicht/Theory%20clusters/Health%20Communication/Protection_Motivation_Theory.doc/ adresinden alındı
- Simavi, E. (1988, Nisan 19). Sayın Başbakan... *Hürriyet*.
- The Atlantic. (1 Eylül 1990). The Roorts of Muslim Rage.
- The New York Times. (13 Kasım 2001). Jihad 101.
- The New York Times. (2 Kasım 2001). Yes, This is About İslam.
- The New York Times. (7 Ekim 2001). This is A Religious War.
- Topuz, H. (1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Witte, K. (1992, Kasım). Putting the Fear Back into Fear Appeals: The Extended Parallel Process Model. *Communication Monographs*, 59(4), s. 329-349.
- Yüksel, E., Ceyhan, Ç., Öğüt, P., Altun, H., Zerman, S., & Ayhan, B. (2009). Cumhuriyet Mitingleri'nin Yaygın Gazetelerde Yer Alış Biçimi Üzerine İçerik Analizine Dayalı Bir Değerlendirme. E. Yüksel (Dü.) içinde, *Sihirli Aynanın Sırları* (s. 45-114). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Yeni Şafak. (2007, Nisan 27). Cebinden 'Kuvayi Milliye' kartı çıktı.
- Yeni Şafak. (28 Haziran 2007). 2. Daire Türban Davasından Çekildi.